

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94:355.257 (470:477)

DOI: 10.31651/2076-5908-2025-1-121-126

Андрій ТАРАСОВ

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Криворізького
державного педагогічного університету, м. Кривий Ріг, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0029-2923>

e-mail: ironcity-coins@ukr.net

ГЕОГРАФІЯ РОЗМІЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ-УКРАЇНЦІВ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ АРМІЇ НА ТЕРИТОРІЇ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (1917–1918 рр.)

Анотація. *Мета* – з'ясувати географію розміщення військовополонених-українців Австро-Угорської армії на території Російської імперії, зокрема поза межами України. **Наукова новизна.** Комплексно розглянуто територіальний розподіл військовополонених-українців австро-угорської армії в межах російських губерній імперії Романових, охарактеризовано зміни що відбулись протягом 1917–1918 рр. на території російських губерній з українцями, визначено базові запити до Української Центральної Ради від полонених-українців. **Оригінальність дослідження.** Робота спирається на неопубліковані архівні документи та листи військовополонених, що дозволяє реконструювати особливості їхнього розташування в таборах Російської імперії. Досліджено відмінності між утриманням полонених слов'янського походження, зокрема українців, та представників інших національностей. **Висновки.** Географічний аналіз показав, що військовополонені-українці, попри загальну політику щодо слов'янських народів, розміщувалися як у європейській, так і в азійській частинах Російської імперії. Виявлено значний вплив політичних подій 1917 року на становище військовополонених, а також їхні спроби повернутися до України. Центральна Рада намагалася поліпшити їхні умови перебування та сприяти їхньому переведенню. Окремлено наявність «штрафних таборів» для військовополонених-українців що перебували на території Російської імперії.

Ключові слова: військовополонені, Російська імперія, Українська Центральна Рада, російські губернії, географія розміщення.

Andrii TARASOV

Candidate of Sciences (History), Associate Professor at the Department of History,
Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0029-2923>

e-mail: ironcity-coins@ukr.net

GEOGRAPHY OF THE PLACEMENT OF UKRAINIAN PRISONERS OF WAR FROM THE AUSTRO-HUNGARIAN ARMY IN THE TERRITORY OF THE RUSSIAN EMPIRE (1917–1918)

Purpose. The study aims to determine the geography of the placement of Ukrainian POW's from the Austro-Hungarian army within the Russian Empire, particularly beyond the borders of Ukraine. **Scientific novelty.** The research comprehensively examines the territorial distribution of Ukrainian prisoners of war from the Austro-Hungarian army across the provinces of the Romanov Empire. It characterizes the changes that occurred in 1917–1918 within Russian provinces with Ukrainian prisoners and identifies the key requests made to the Ukrainian Central Rada by these prisoners. **Originality.** The study is based on unpublished archival documents and letters from prisoners of war, which allow for the reconstruction of their placement in camps across the Russian Empire. It explores the differences in the treatment of Slavic prisoners, particularly Ukrainians, compared to representatives of other nationalities. **Conclusions.** A geographical analysis revealed that Ukrainian prisoners of war, despite the general policy toward Slavic peoples, were placed in both the European and Asian parts of the

Russian Empire. The study identifies a significant impact of the political events of 1917 on the condition of the prisoners, as well as their attempts to return to Ukraine. The Ukrainian Central Rada sought to improve their living conditions and facilitate their transfer. The existence of "penal camps" for Ukrainian prisoners of war within the Russian Empire has also been outlined.

Keywords: prisoners of war, Russian Empire, Ukrainian Central Rada, Russian provinces, geography of placement.

Постановка проблеми. Однією з особливостей розміщення військовополонених Центральних країн в роки Першої світової війни стало врахування національності полоненого. Етнічна строкатість армій, особливо австро-угорської, визначала таку ж етнічну строкатість й середовища військовополонених. До категорії «неблагонадійних» народів зараховувалися, в першу чергу, німці, австрійці й угорці. Більш надійними, з погляду російського уряду, були представники слов'янських народів, румуни. В 1917 р., з появою Української Центральної Ради, у військовополонених-українців з'явився певний центр до якого можна було звертатись з проханнями та за допомогою. З іншого боку, Центральна Рада теж мала можливість шукати висококваліфіковані кадри серед військовополонених, особливо серед офіцерського складу. Певна частина військовополонених-українців знаходилася на території України, разом з тим чимало українців перебували у полоні у віддалених регіонах імперії. Попри декларований підхід з відправки «неблагонадійних» народів вглиб території Російської імперії, чимало українців також перебували в таборах разом з німцями чи угорцями.

Аналіз останніх досліджень. Історіографія питання щодо розміщення таборів військовополонених доволі широка. Слід відзначити, що однією з провідних тенденцій дослідження проблеми військовополонених Центральних держав на території Російської імперії стало зростання інтересу дослідників до тематики. Так, відкриття доступу до архівосховищ для іноземних дослідників визначило й появу нових спеціальних робіт з питань військового полону в зарубіжній історіографії [1–4; 6–7; 11]. Спостерігається поживання інтересу до питання військового полону й серед російських дослідників. Це стосується як регіональних аспектів розміщення військовополонених [8], так і окремих їх категорій, наприклад турецьких військовополонених [5]. Більшість цих робіт торкаються питання військовополонених на території сучасної Росії та написані на російській архівній базі. Водночас перебування українців у таборах на території російської глибинки не стала предметом спеціального дослідження.

Мета статті – проаналізувати географію розміщення військовополонених-українців на території Російської імперії поза межами України.

Виклад основного матеріалу. Джерельною базою, що розкриває географію розміщення військовополонених у таборах, з виділенням серед них саме українців, є документи Центральної Ради. Очевидно, що недосконалий облік військовополонених що здійснювався російським урядом й неповні данні самої Центральної Ради дає похибки та різниці за кількістю військовополонених, залежно від часу обліку [10, арк. 336]. Особливо це стосується подій після лютого 1917 р. Цілковито неймовірними, порівняно з Другою світовою війною, видаються історії про втечі з таборів військовополонених. Тут слово «втечі» потрібно брати в лапки для розуміння суті цих процесів. Якщо юридично це були дійсно втечі, то фактичний бік міг виглядати як «залишення» табору та переміщення територією Російської імперії громадським транспортом.

Другим важливим джерелом для дослідження географії розміщення військовополонених-українців на території Російської імперії є листи окремих військовополонених чи їх груп, що дійшли до Центральної Ради. Велику роль у процесі збирання інформації відіграв Центральний Галицько-Буковинський комітет допомоги жертвам війни при Українській Центральній Раді. Справа полягає в тому, що значна частина військовополонених утримувалася поза таборами, наприклад, на деяких підприємствах чи у сільській місцевості. Уряд міг розподіляти військовополонених для проведення сільськогосподарських робіт через земства. Майже завжди ці військовополонені не концентрувалися в певних таборах, а проживали у селах, подібно до місцевих мешканців. Більше того частина з них контактувала з місцевим населенням аж до утворення сімей. Аналогічно до сільської місцевості послаблення в утриманні військовополонених, що працювали на промислових підприємствах, відбувалися в 1917 р.

В узагальненому документі про розміщення військовополонених станом на вересень 1917 р. зафіксовано 80 великих за кількістю місць утримання, з яких у 47 був хоча б один військовополонений-українець. Перше, що привертає увагу в документі, є поділ на «австро-германські» та «слов'янські» місця утримання військовополонених. При тому добре видно, що цей фактор визначав профіль, але не однозначно виключав перебування слов'ян в австро-німецьких

таборах чи навпаки. Так, серед австро-німецьких таборів в документі фіксується 45 позицій та 35 позицій «слов'янських» [10, арк. 336].

Водночас у цій же архівній справі наведено й інші встановлені місця утримання, що відомо з листів військовополонених. Хоч цей документ є одним із найбільш узагальнених на той час, матеріалів про перебування військовополонених-українців австро-угорської армії, на жаль, його не можна використовувати як підсумкову роботу щодо з'ясування географії розміщення українських військовополонених. Так, наприклад, відомо що значна кількість українських офіцерів утримувалася в Ташкенті [10, арк. 315]. При нанесенні на карту, добре спостерігається, що «слов'янські» місця утримання розміщувались ближче до західної частини Російської імперії, натомість «австро-германські» тяжіють до її східної, азійської частини.

Таблиця перебування військовополонених-українців фіксує 1275 осіб: 280 офіцерів та 995 солдат. Найбільшу кількість українців поза межами України було зафіксовано в м. Царицин Саратовської губернії (сучасне м. Волгоград) – 255 осіб. Найбільшу кількість офіцерів зафіксовано також в Самарській губернії: 59 осіб – м. Самара, 52 особи – м. Царицин, у Сибірську та Тоцькому таборі (Оренбурзька губернія) – по 33 особи [10, арк. 336]. Зокрема, у Царицині та посаді Дубовка (поряд з містом) утримувалися відомі учасники українських визвольних змагань. Дуже добре аспект перебування у Царицині Є. Коновальця висвітлено в роботі К. Науменка. Саме в посад Дубовка (сучасне м. Дубовка, Волгоградської обл.) із Царицина було переведено в березні 1917 р. 32 українські офіцери [12, с. 15].

Українські офіцери мали цілком прийнятні умови не лише для проживання, але й для проведення культурної діяльності. Це особливо рельєфно видно наприкінці Першої світової війни й у місцях концентрації українського населення на території Російської імперії, й звісно на території українських губерній. Повною мірою це стосується й солдат, особливо з добровольчого підрозділу – Українських січових стрільців. Цей факт є не випадковим. Певна частина українських військовополонених (як офіцерів, так і солдат) мала гарну освіту та професійні навички для виконання розумової праці. Це ще один пункт який визначав інтерес Центральної Ради, а рівно й самих військовополонених про переведення на різного роду роботи, зокрема й на території України. В 1917 р. територія України була також місцем де функціонував один з найбільших транзитних розподільчих таборів Російської імперії часів Першої світової війни – Дарницький, на території сучасного Києва. Функціонування цього табору досить докладно зображено у статті Р. Нахтігала [9].

Центральна Рада в 1917 р. намагалася не допустити переміщення з території України військовополонених, що там перебували. Так, за 27 червня 1917 р. в архівній справі міститься документ, що фіксує такий намір, а також «щоб їх звільнено на поруку Української Центральної Ради, а на кождий случай, щоб на разі користувались тою свободою якою користуються полонені бранці Чехи в Дарницькому лягрі» [13, арк. 3]. Дійсно, друга половина 1917 р. – це той час, коли мало місце послаблення вимог до утримання військовополонених, а означене прохання про їхнє залишення в Україні відображає одне з типових прохань полонених-українців, які перебували на території російських губерній імперії – «переведення до України». Хоча листи, що надходили до Центральної Ради, насправді, мали різні прохання: про надання матеріальної допомоги, про відпустку додому, про надання української літератури [16, арк. 69–70], про обмін на «російського військовополоненого» [15, арк. 14]. Є також доволі цікаве прохання у частини військовополонених-українців – відправка додому на літні місяці для роботи вдома на полі [14, арк. 94]. Насправді, це боліло багатьом військовополоненим-селянам – необроблені поля та неможливість допомогти своїм родинам по роботі на землі.

Нехай читача не дивують такі, начебто, фантастичні й нереальні прохання «з полону». Такі прохання надходили переважно з території українських губерній й полягали в тому, що полонені перебували на території Російської імперії й їх землі були вже окуповані на той час російськими військами. Тобто, український військовополонений перебував на території України в полоні, звертався до українського органу про прохання працювати влітку. В такому прочитанні це вже виглядає дещо по іншому. Проте типовим і найбільш поширеним проханням було переведення в місця утримання полону на територію України й подекуди «в українську армію».

Якщо проаналізувати найбільш емоційно забарвлені фрази в цих листах, то ми побачимо широкий пласт страждань військовополонених-українців на чужій території. Досить часто ми бачимо нарікання на суворий клімат російських губерній. Так, ми взяли для аналізу емоційної складової одну з архівних справ, яка містить листування військовополонених-українців з Центральною Радою у період з 20 червня по 30 вересня 1917 р. [14]. Листи були надіслані до Центральної Ради з різних частин Російської імперії – від Забайкалля до Труханового острова в

м. Києві. «Лягіднийший клімат» і бажання допомогти «Неньці-Україні» – є найбільш типовим мотивом, що зазначається у листах: з 47 проаналізованих листів – 36 містили саме таку мотивацію у переведенні до України. Клімат України, порівняно з російськими губерніями, був дуже бажаною умовою перебування у полоні.

Зрозуміло, що військовополонені покладали великі надії на Центральну Раду у зміні свого становища. Ми бачимо чимало емоційно позитивно забарвлених слів про Україну. Особливо в листах, де автори просять про переведення до «української армії» [14, арк. 25–26 зв.]. Саме у цих листах бачимо й негативне ставлення до Австро-Угорщини. Хоча, загалом, Австро-Угорщина як власна держава в інших листах майже не згадується. В трьох листах взагалі немає жодного слова про Україну, а їхні автори були або самі хворі, або мали хворих в родині й бажали повернення додому, до родин. В цих листах, передусім, спостерігається людське страждання через неможливість бути із родинами, втрату власного здоров'я тощо. Ці листи були від полонених, які вже перебували в українських губерніях. Так, в одному з листів з території Криворіжжя до Центральної Ради йдеться: «Не можу я перетерпіти того болю серця, що до своїх дітей і жінки, котра лежить хорою і не дасть допоміг дітям» [14, арк. 93].

У цих же листах можна прослідкувати й відповідь на ключове завдання статті – географію розміщення полонених. Звісно, часто військовополонений мав одне місце утримання після потрапляння в полон. Разом з тим чимало полонених переміщували не лише поряд з першим місцем утримання (як-то з офіцерами у м. Царицин, яких перемістили поряд у х. Дубовка) але й на великі відстані. Так, Петро Філіпчак, капрал 33 австрійського полку крайової оборони перебував спочатку у Сибіру, а потім був переміщений до м. Переяслава Полтавської губернії. Мав ревматизм, проблеми із серцем і працював при земській управі [14, арк. 15].

Звернення військовополонених-українців ставило перед Центральною Радою завдання, що необхідно було узгоджувати з Тимчасовим урядом. В першу чергу, це стосувалось зміни умов утримання. Відомі щонайменше два документи підготовлені для делегації Центральної Ради до Петербургу. Перший документ має назву «Доповідь про військовополонених українських солдат». Його укладено двома мовами: українською та російською [17, арк. 3–4 зв.]. У документі висвітлені ключові проблеми українських полонених. Зокрема, зазначається про відсутність нормальних гігієнічних умов, поширення хвороби, високу смертність (особливо в Троїцькому таборі) [17, арк. 3]. Крім того, робиться порівняльна характеристика умов проживання різних національностей. У доповіді відзначаються кращі побутові умови для німців та угорців та більші права для чехів.

Тут слід наголосити на тому, що основні пункти стосувалися тих військовополонених, які перебували поза межами України. Цілком очевидним було бажання Центральної Ради зосередити військовополонених-українців з інших регіонів Російської імперії саме на території України. Так, в резолютивній частині доповіді пропонувалося два заходи для покращення становища українських військовополонених: перше – перевести всіх військовополонених українських солдат з Сибіру, Туркестану та рудників на польові роботи до України; друге – взяти на поруки тих військовополонених, які можуть повернутися для проведення польових робіт на території зайняті російськими військами [17, арк. 4 зв.].

Схожий за структурою й другий документ (готувався також для делегації до Петербургу) – про становище військовополонених українців-офіцерів австро-угорської армії – «Доклад про полонених Українців офіцерів» [19, арк. 8–8зв.]. Укладачі документу відзначили розкиданість по різних таборах українських офіцерів. Так, 22 особи перебували в Семіпалатинську (нині м. Семей, Казахстан), Болхов (Орловська губернія) – 9 осіб, Єгор'євськ (Рязанська губернія) – 2 особи, Биково (Астраханська) – 3 особи, посад Дубовка (Самарська губернія) – 11 осіб, Ардатів (Симбірська губернія) – не вказана кількість, Мули (Пермська) – не вказано, Перовськ (Сирдар'їнська область) – не вказано, Астрахань і Ташкент – не вказано. Варто сказати й про наявність так званих «штрафних таборів» у містах Нікольськ-Уссурійський (нині Усурійськ), Усть-Сисольськ (нині – м. Сиктивкар), в яких розміщали українських офіцерів «тільки за українські переконання» [17, арк. 8].

Перебування військовополонених-українців на території Далекого Сходу впливало й на політичні процеси після лютого 1917 р. Українські дослідники відзначають, зокрема, вплив військовополонених-галичан. Приміром, 24 червня 1917 р. відбувся Перший Всеукраїнський з'їзд Далекого Сходу в м. Нікольську-Усурійському (нині Усурійськ): «У перший же день його учасники зіштовхнулися з загальною ворожістю російських політиків, незважаючи на політичні розбіжності останніх між собою. Так, зокрема, командування російської армії заборонило відвідувати його засідання військовополоненим українцям-галичанам, які воювали у складі австрійської армії в

ході Першої світової війни. Натомість більшовики пішли ще далі: Владивостоцька Рада робітничих і солдатських депутатів постановила взагалі розігнати з'їзд, оскільки він «вносить розкол у революційний рух». Проте солдати, більша частина яких були українцями, відмовились підкоритися більшовицькій резолюції, а отже, з'їзд, як і передбачалося, працював протягом чотирьох днів» [18, с. 69].

Центральна Рада пропонувала Тимчасовому Уряду чотири рішення: перше – сконцентрувати всіх офіцерів-українців на території України в Харкові, Полтаві; друге – повернення офіцерів зі штраф-таборів (список мав бути доданий Центральною Радою); третє – звільнення з полону офіцерів-українців, відповідно до наказу Генерального Штабу від 22 липня 1916 р. за № 10303; четверте – поширення на українських військовополонених прав, якими користувалися чехи, словаки тощо [17, арк. 8 зв.]. Зрештою, це питання так і не було впорядковано за пропонованими варіантами. Кардинальні зміни, що відбулись протягом другої половини 1917 р., суттєво змінили подальший хід подій, зокрема, й щодо питання військовополонених. Частина з них самовільно залишали місця утримання й діставалася до України.

Як відомо, юридичне розв'язання проблеми військовополонених австро-угорської армії відбулося вже у січні-лютому 1918 р., коли, згідно VI статті Брестського мирного договору та відповідних двосторонніх угод, мав відбутися взаємний обмін полоненими. Разом із тим повернення з полону окремих австро-угорських військовослужбовців, зокрема й українців, значно розтягнулося у часі. Для когось повернення до рідного дому тривало ще роками. Окремі військовополонені могли не повернутися взагалі чи поверталися через десятки років. Так, наприклад, польські газети 22 червня 1938 р. розмістили повідомлення про повернення до рідного дому в м. Делятин через 24 роки військовополоненого австро-угорської армії Міхала Капчука [19, с. 8]. За родинними переказами від п. Ірени Климюк, Капчук мав родину на території колишньої Російської імперії, чим і може пояснюватися настільки довге повернення до рідного дому.

Висновки. Таким чином, у розміщенні військовополонених-українців можна простежити характерну сегрегацію за національною ознакою, що мала й відповідну територіальну прив'язку. Тобто, українці як представники слов'янських народів розміщувалися на території російських губерній в таборах для утримання військовополонених переважно західніше і південніше. Також, за повідомленням Центральної Ради, існували штраф-табори в містах Нікольськ-Уссурийський (нині Усурийськ) та Усть-Сисольськ (нині Сиктивкар). Незаперечним є той факт, що переважання українців у певному типі табору на території Російської імперії (слов'янський чи австро-німецький) не заперечувало факту потрапляння українців до «не свого профілю». Інформація, що її збирала Центральна Рада, фіксує наявність таких прикладів як непоодинокі явище. Серед решти можливих покращень для становища військовополонених-українців доби Центральної Ради стала пропозиція переведення українців на території українських губерній у складі Російської імперії. Для цього велася робота й у Дарницькому таборі на території Києва, який виконував транзитну та розподільчу функції. Власне й самі військовополонені у листах до Центральної Ради часто звертались саме з таким проханням.

Список літератури

1. Nachtigal R. Die Murmanbahn: Die Verkehrsanbindung eines kriegswichtigen Hafens und das Arbeitspotential der Kriegsgefangenen (1915 bis 1918). Grunbach: Greiner, 2001. 159 p.
2. Wurzer G. Die Kriegsgefangenen der Mittelmächte in Russland im Ersten Weltkrieg: PhD Dissertation. Tübingen, 2000. 589 p.
3. Rachamimov A. POWs and the Great War: Captivity on the Eastern Front. Oxford; New York: Berg Publishers, 2002. 259 p.
4. Leidinger H. Zwischen Kaiserreich und Räteamt: Die deutschösterreichischen Heimkehrer aus russischer Kriegsgefangenschaft und die Organisation des österreichischen Kriegsgefangenen und Heimkehrwesens 1917–1920. Viena: University of Vienna, 1995. 206 p.
5. Познахирев В. В. Турецкие военнопленные и гражданские пленные в России в 1914–1924 гг. Санкт-Петербург: Нестор-История, 2014. 292 с.
6. Yanikdag Y. Ottoman Prisoners of War in Russia, 1914–22. *Journal of Contemporary History*. 1999. № 34. P. 69–85.
7. Rossi M. I prigionieri dello Zar, soldati italiani dell'esercito austro-ungarico nei lager della Russia, 1914–1918. Mursia; Milano, 1997. 204 p.
8. Бондаренко Е. Ю. Иностранные военнопленные на Дальнем Востоке России: 1914–1956 гг.: дис. ... д-ра ист. Наук. Владивосток, 2004. 477 с.

9. Нахтігаль Р. Дарницький табір військовополонених під час Першої світової війни. *Український історичний журнал*. 2010. № 2. С. 103–116.
10. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО). Ф. 1105. Оп. 1. Спр. 41. 336 арк.
11. Davis G. National Red Cross Societies and Prisoners of War in Russia, 1914–1918. *Journal of Contemporary History*. 1993. Vol. 28. P. 31–52.
12. Науменко К. Царинська доба Євгена Коновальця. *Український визвольний рух*. Львів, 2006. 36. 8. С. 11–23.
13. ЦДАВО. Ф. 1105. Оп. 1. Спр. 41. 3 арк.
14. ЦДАВО. ф. 1105. Оп. 1 Спр. 1. 94 арк.
15. ЦДАВО. ф. 1105. Оп. 1 Спр. 1. 14 арк.
16. ЦДАВО. ф. 1105. Оп. 1 Спр. 43.
17. ЦДАВО. Ф. 1105. Оп.1. Спр. 57.
18. Щербина Н., Махінла Ю. Державницькі змагання українців Далекого Сходу в 1917–1922 рр. *Науковий вісник Чернівецького університету: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2013. Вип. 676–677. С. 68–72.
19. Powrót do domu po 24 latach. *Śląski Kurjer Poranny. Dziennik Niezależny Polityczno-Społeczno-Gospodarczy, Poświęcony Obronie Świata Pracy*. S. 8.

References

1. Nachtigal, R. (2001). The Murmansk Railway: The transport connection of a port of military importance and the labor potential of prisoners of war (1915 to 1918). Grunbach [in German].
2. Wurzer, G. (2000). The prisoners of war of the Central Powers in Russia during the First World War (PhD dissertation). Tübingen [in German].
3. Rachamimov, A. (2002). POWs and the Great War: Captivity on the Eastern Front. Oxford; New York.
4. Leidinger, H. (1995). Between the Empire and the Soviet Power: The German-Austrian returnees from Russian captivity and the organization of the Austrian prisoner of war and return system 1917–1920. Vienna [in German].
5. Poznakhirev, V. (2014). Turkish prisoners of war and civilian prisoners in Russia in 1914–1924. St. Petersburg [in Russian].
6. Yanikdag, Y. (1999). Ottoman prisoners of war in Russia, 1914–22. *Journal of Contemporary History*, 34, 69–85.
7. Rossi, M. (1997). The Tsar's prisoners, Italian soldiers of the Austro-Hungarian army in the Russian camps, 1914–1918. Milano; Mursia [in Italian].
8. Bondarenko, E. (2004). Foreign prisoners of war in the Russian Far East: 1914–1956 (Doctoral dissertation). Vladivostok [in Russian].
9. Nachtigall, R. (2010). Darnytsia prisoner-of-war camp during the First World War. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian historical journal]*, 2, 103–116 [in Ukrainian].
10. Central State Archives of Supreme Authorities and Administration of Ukraine. Fund 1105. Inv. 1. File 41 [in Ukrainian].
11. Davis, G. (1993). National Red Cross Societies and prisoners of war in Russia, 1914–1918. *Journal of Contemporary History*, 28, 31–52.
12. Naumenko, K. (2006). Tsarytsyn period of Yevhen Konovalets. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh [Ukrainian liberation movement]*, 8, 11–23 [in Ukrainian].
13. Central State Archives of Supreme Authorities and Administration of Ukraine. Fund 1105. Inv. 1. File 41 [in Ukrainian].
14. Central State Archives of Supreme Authorities and Administration of Ukraine. Fund 1105. Inv. 1. File 1 [in Ukrainian].
15. Central State Archives of Supreme Authorities and Administration of Ukraine. Fund 1105. Inv. 1. File 1 [in Ukrainian].
16. Central State Archives of Supreme Authorities and Administration of Ukraine. Fund 1105. Inv. 1. File 43 [in Ukrainian].
17. Central State Archives of Supreme Authorities and Administration of Ukraine. Fund 1105. Inv. 1. File 57 [in Ukrainian].
18. Shcherbyna, N., Makhinla, Yu. (2013). Statehood aspirations of Ukrainians in the Far East in 1917–1922. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Istorii. Politychni nauky. Mizhnarodni vidnosyny [Scientific Bulletin of Chernivtsi University: History. Political Science. International Relations]*, 676–677, 68–72 [in Ukrainian].
19. Returning home after 24 years. (n. d.). *Śląski Kurjer Poranny. Dziennik Niezależny Polityczno-Społeczno-Gospodarczy, Poświęcony Obronie Świata Pracy*, 8 [in Polish].

Надійшла до редакції / Received: 21.02.2025
Схвалено до друку / Accepted: 21.04.2025